PLÁCKY

Lucie Kulmanová_ATU
ATC_LS 2020/2021

HISTORICKÉ JÁDRO

Středokluky byly od nepaměti vladyckým sídlem s rozsáhlým poplužním dvorem s tvrzí, vlastněným povětšinou pražskou šlechtou.[1] První zmínka o vsi a zároveň tvrzi pochází z roku 1316.

V době husitských válek byly Středokluky obsazeny utrakvisty, místní kostel byl vypálen a farář popraven. V polovině 15. století byla velká část Středokluk prodána Jesuitům, kteří nechali na návsi, na místě zničeného kostela, postavit barokní chrám sv. Prokopa, autorem jehož návrhu je F. Kaňka. Po husitských válkách se kostel sv. Prokopa stal filiálkou Tuchoměřické fary. Předešlý kostel byl do husitských válek farním, první zmínka o něm pochází z roku 1354. Farnost ve Středoklukách byla poté obnovena v roce 1868, a fungovala až do roku 2008. Dnes je kostel opět filiální.[2] [3]

Kromě kostela sv. Prokopa se hřbitovní kaplí a ohradní zdí, je v historickém jádru Středokluk památkově chráněno pět dalších objektů - tři usedlosti přiléhající k návsi, a dvě barokní sochy zhotovené jezuity.

Obr.1 Císařské povinné otisky stabílního katastru - Středokluky

[1] Sedláček, A., „Hrady, zámky a tvrze království Českého“, str. 243, Praha: knihtiskárny Františka Šimáčka, 1891
[2] Hansl, F., „Smíchovsko a Zbraslavsko“, str. 389, Praha: tiskem Edvarda Beauforda, 1899
[3] Arcibiskupství pražské, „filiální kostel sv. Prokopa, Středokluky“ Katalog arcibiskupství pražského [online] [cit. 21.05.2021]. Dostupné z: https://katalog.apha.cz/web/chramy/436

Obr.1 ČÚZK, „Císařské povinné otisky stabilního katastru 1 : 2 880 - Čechy“ Archiv, [online] [cit. 21.05.2021]. Dostupné z: https://ags.cuzk.cz/archiv/

ZELEŇ NA VESNICI

Zeleň na vesnici utváří významným dílem její vizuální působení. Dodržováním tradičních pravidel pro její umisťování, a vhodným výběrem dřevin a bylin, je možné vytvářet nejen příjemné prostředí, ale i vizuálně hodnotné vnitřní kompozice i veduty.

_Historické formy zeleně na vesnici

Uspořádání zeleně na vesnicích bylo udáváno především hospodářskými a kulturními zvyklostmi. Pro ochranu spalných stodol proti požáru, byly vedle nich vysazovány vysoké topoly, které plnily funkci hromosvodu. Liniové útvary byly vysazovány jako doprovod cesty, či vodního toku. U bran do dvorů rostly listnaté stromy s širokými korunami, které doplňovaly kompozici průčelí. Estetickou funkci měly stromy i při utváření veduty vesnice. Rozmístění stromů bylo zásadně ovlivněno typem vesnice a tvarem plužin v jejím okolí. [4]

Zeleň by měla být koncipována tak, aby plnila několik funkcí zároveň. Při liniovém rozmístění podél cest může tvořit biokoridor, zároveň sloužit jako větrolam, esteticky dotvářet výraz krajiny, a zároveň vytvářet stín pro poutníky. Shluky zeleně v intravilánu pak mohou regulovat mikroklima návsi, sloužit jako prachový i hlukový filtr. [5]

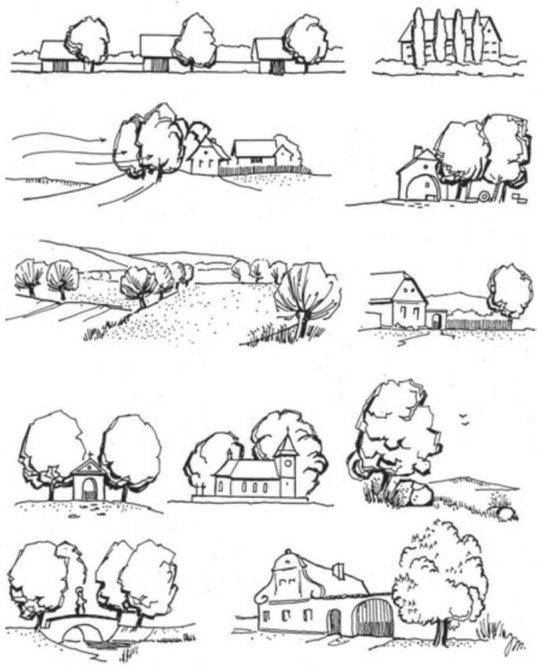

Obr.2 Historické formy zeleně na vesnici

[4][6][9] Bartoš A., et al., „Metodika pro výběr vhodných druhů dřev. a bylin pro venkovská sídla.“, 2014, ISBN: 978-80-87674-04-8
[5] Sýkora, J.„Historie venkovského osídlení, staveb a krajiny“, Praha, 2013, skripta FA ČVUT

[obr.2] Bartoš A., et al., „Metodika pro výběr vhodných druhů dřev. a bylin pro venkovská sídla.“, 2014, ISBN: 978-80-87674-04-8

_Symbolika dřevin a bylin

Kromě estetického a praktického využití je při výběru vhodných rostlin přihlédnout i symbolickým významům dřevin i bylin. Na českých vesnicích se výběr řídil především křesťanskou symbolikou [6], která často pochází z legend o světcích a z představy ráje, kde hrají určitou roly konkrétní rostliny. [7]

Dřeviny:

Bříza byla pokládána za symbol panenství a rozmnožování. Symbolika ***kaštanu*** vychází z vlastností jeho plodu, kdy ostnaný obal symbolizuje pokušení a plod v něm člověka, který je před pokušením chráněn. Kaštany také pro tvary svých listů často doprovází barokní stavby. ***Líska*** je spojována s jarem a plodností, v této souvisltoi se objevuje se i v Kosmově kronice jako prut, který zapíchl do země Přemysl Oráč, a jeho prosperita symbolizovala vzrůst rodu přemyslovců. ***Jasan*** je stromem života, který odpuzuje hady, tedy zlo. ***Ořešák*** je považován za symbol člověka, nebo umučení Ježíše Krista. ***Třešeň*** je znamení dobrých skutků. ***Dub*** byl spojován s utrpením a nepřáteli. Vrba je v křesťanských spisech považována za symbol síly národa, nebo síly boží. V antické symbolice je vykládána jako strom plodnosti. ***Lípa*** je považovány za symbil Panny Marie, ochrana, nebo republiky (lípy svobody)[8][9]

Byliny:

Fialky jsou symbolem pokory a na vyobrezeních Panny Marie se vyskytují v doprovou ***Jahody, konvalinky a petrklíče***. Jahody dále symbolizují i pokoru, skromnost a dobré skutky a zároveň jsou psojovány se zemřelými dětmi. ***Červené růže a mučenky***, stejně jako ***bodláky***, symbolizují ukřižování a kristovo utrpení. ***Pampeliška*** symbolizuje utrpení krysta a často ji najdeme na obrazek znázorňující utrpení Panny Marie s ježíšem v náručí. ***Sasanka*** jako symbol pomíjivosti života byla často zobrazovaná u nohou Ježíše Krysta na kříži. ***Sněženka*** znamená naději a vykoupení. [10]

[6][9] Bartoš A., et al., „Metodika pro výběr vhodných druhů dřev. a bylin pro venkovská sídla.“, 2014, ISBN: 978-80-87674-04-8
[7] [8] Primus, S., „Rostlinstvo a jeho význam v národ. písních, pověstech, bájích, obřadech a pověrách slovanskýxh“, Praha: tiskem dra Edv. Grégа, 1879

[10] Primus, S., „Rostlinstvo a jeho význam v národ. písních, pověstech, bájích, obřadech a pověrách slovanských“, Praha: tisk. dra Edv. Grégа, 1879

_Povrchy

V historickém jádru je použita především žulová dlažba s prorůstanou spárou, která plynule přechází v zelené plochy. Žulovými kostkami je vydlážděna ulice propojující jednotlivé plácky. Pro zatravněné plochy je navržena luční směs travin a bylin. Malé uličky, či příjezdové cesty k objektům mají mlatový povrch.

mlat

Žulová dlažba

Př. luční směsi s vyšším podílem bylin

Př. luční směsi s vyšším podílem trav

_Přechody a rozhraní

Pro obnovení vesnického charakteru místa jsou využívány převážně měkké a postupné přechody, bez obrubníků. Rozhraní soukromého a veřejného prostoru jsou v příhodných místech řešena květinovými předzahrádkami s vizuálně propustným oplocením. Na veřejných místech je naopak oplocení, které brání plnému využití prostoru odstraňováno.

Přechod dlažby a trávníku

Přechod mlatu a trávníku

Předzahrádka

Cestička na okraji intravilánu

ANALÝZA OBJEKTŮ DLE PAMÁTKOVÉ HODNOTY

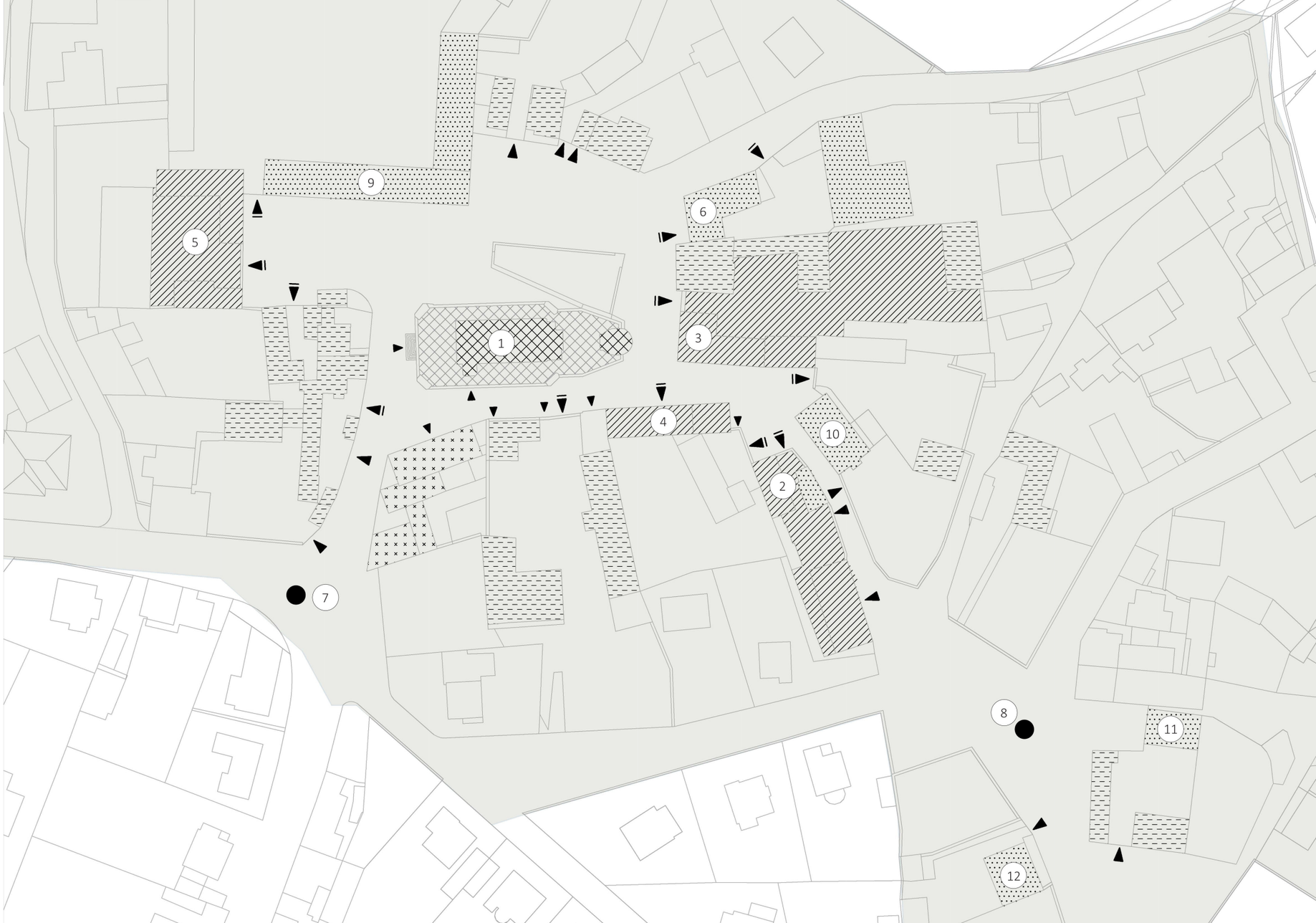

- Kategorie A+
- Kategorie A
- Kategorie B
- Kategorie C
- Kategorie D
- Nehodnoceno
- Ochranné pásmo NKP
- Brána s historickou, či významnou vizuální hodnotou
- Brána
- Branka
- Socha

ANALÝZA OBJEKTŮ DLE PAMÁTKOVÉ HODNOTY

Kategorie A+

Velmi významné stavby s vysokou památkovou hodnotou a nadmístním přesahem. [11]

1	Kostel sv. Prokopa s kaplí sv. Kříže a hřbitovní zdí	Barokní jednolodní kostel od F. kaňky postavený mezi lety 1719 – 1721. Na východní straně hřbitova obklopujícího kostel se nachází barokní kaple svatého Kříže postavena v roce 1725. [12]

Kategorie A

Objekty architektonicky, urbanisticky a památkově hodnotné. Jedná se především o stavby tradiční regionální architektury, které utváření charakter památkově chráněné lokality, nebo jsou sami památkově chráněny. [13] Do této kategorie zde řadíme především stavení uspořádaná kolem návsi s kostelem sv. Prokopa. Část objektů v této kategorii je památkově chráněna.

2	venkovská usedlost č.p. 13	Pozdně barokní usedlost se štítem a dvoukřídlou branou směřující k návsi. Ve výklenku v severním štítu chybí dřevěná soška Immaculaty, která zde byla umístěna. Objekt je památkově chráněn. [14] [15]
3	venkovská usedlost č.p. 5	Usedlost klasicistního původu (1. třetina 19. století) ležící na východní straně návsi. Areál s obytnou částí je památkově chráněn. [16]
4	stavení č.p. 15	Stavba s výraznou klasicistní fasádou s bosovaným přízemím a segmentově sklenutou zdobenou dřevěnou branou a okapovou orientací stojí v dominantní poloze na návsi nad kostelem. Objekt není památkově chráněn.
5	venkovská usedlost č.p. 43	Usedlost s dřevěnou bránou pocházející z konce 18. století. Areál včetně objektů a ohradní zdi s bránou a brankou je památkově chráněn. [17]
6	usedlost č.p. 4	Bývalá hospodářská usedlost se secesní fasádou a zdobenými kovanými bránami leží v severozápadním cípu návsi. Objekt není památkově chráněn.
7	Socha sv. Jana Křtitele	Pískovcová barokní socha Jana křtitele s jeho atributy – mušlí a beránkem, pohledem směřující ke kostelu sv. Prokopa na návsi. Objekt je památkově chráněn. [18] Socha je doprovázena solitérní lípou a květinovou výsadbou.
8	Sousoší Anděla Strážce	Barokní sousoší zobrazující Anděla strážce vedoucího dítě je usazeno uprostřed trojúhelníkového travnatého plácku a ohraničeno kovovým plotem. Socha směřuje čelem ke kostelu sv. Prokopa a je doplněna symetrickou kompozicí dvojice vzrostlých lip. Objekt je památkově chráněn. [19]

Kategorie B

Stavby, které nedisponují významnými individuálními architektonickými hodnotami, ale přesto jsou pro danou lokalitu významné svým urbanistickým uspořádáním, fasádou, či svým hmotovým řešením vhodně doplňují historické jádro obce, nebo další stavby z kategorií A+ a A. [20]

9	č.p. 1	Bývalý poplužní dvůr s již zaniklou tvrzí z počátku 15. století měl velký význam pro život v obci. Nacházel se zde kontribuční fond, v areálu je doložená existence dnes již neexistující sýpky.

[11] Pešta, J., „Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel“, str. 85, Praha: Národní památkový ústav, 2014
[12] NPÚ, „Kostel sv. Prokopa“ Památkový katalog [online] [cit. 21.05.2021]. Dostupné z: https://www.pamatkovykatalog.cz/kostel-sv-prokopa-2149386
[13] Pešta, J., „Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel“, str. 86, Praha: Národní památkový ústav, 2014
[14] NPÚ, „venkovská usedlost“ Památkový katalog [online] [cit. 21.05.2021]. Dostupné z: https://www.pamatkovykatalog.cz/venkovska-usedlost-2325724
[15] Poche, E. a kol., „Umělecké památky Čech 3. P/Š“, str. 448, Praha: Academia, 1977
[16] NPÚ, „venkovská usedlost“ Památkový katalog [online] [cit. 21.05.2021]. Dostupné z: https://www.pamatkovykatalog.cz/venkovska-usedlost-2327516
[17] NPÚ, „venkovská usedlost“ Památkový katalog [online] [cit. 21.05.2021]. Dostupné z: https://www.pamatkovykatalog.cz/venkovska-usedlost-2307226
[18] NPÚ, „Socha sv. Jana Křtitele“ Památkový katalog [online] [cit. 21.05.2021]. Dostupné z: https://www.pamatkovykatalog.cz/socha-sv-jana-krtitele-14550913
[19] NPÚ, „Sousoší Anděla strážce“ Památkový katalog [online] [cit. 21.05.2021]. Dostupné z: https://www.pamatkovykatalog.cz/sousosi-andela-strazce-14550977
[20] Pešta, J., „Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel“, str. 87, Praha: Národní památkový ústav, 2014

10	č.p. 6	Stavba hmotově vhodně doplňuje prostředí.
11	č.p. 52	Štítová fasáda se soškou Panny Marie umístěnou ve výklenku vhodně doplňuje plácek se sochou Anděla strážce
12	č.p. 78	Stavba s květinovou předzahrádkou vhodně doplňuje lokalitu.

Kategorie C

Stavby, které nelze považovat za památkově významné, svou hmotou a výtvarným řešením ale nenarušují obraz obce a nejsou nijak rušivé. Objekty, které působí neutrálně. [21]

. č.p. 3, č.p. 2, č.p. 17, č.p. 18, č.p. 172, č.p. 125, č.p. 124, č.p. 197, č.p. 81, č.p. 109, č.p. 67, č.p.6, č.p. 78

Kategorie D

Objekty, které svou hmotou, urbanistickým uspořádáním, řešením exteriéru, či jinými svými aspekty narušují organismus obce, nebo charakter místa. [22]

. č.p. 74

[21] Pešta, J., „Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel“, str. 89, Praha: Národní památkový ústav, 2014
[22] Pešta, J., „Plošný průzkum lidové architektury a venkovských sídel“, str. 89, Praha: Národní památkový ústav, 2014

Stavení č.p 43 s bránou a ohradní zdí. Na levé straně jedna z budov bávalého polužního dvora. Dnes je tento areál stále využíváný k zemědělským účelům.

Dřevěná zdobená brána domu č.p. 15.

Č.p. 70 ,Pohled na štít orientovaný do návsi.

Kostel sv. Prokopa, pohled od jihozápadu.

PLÁCKY

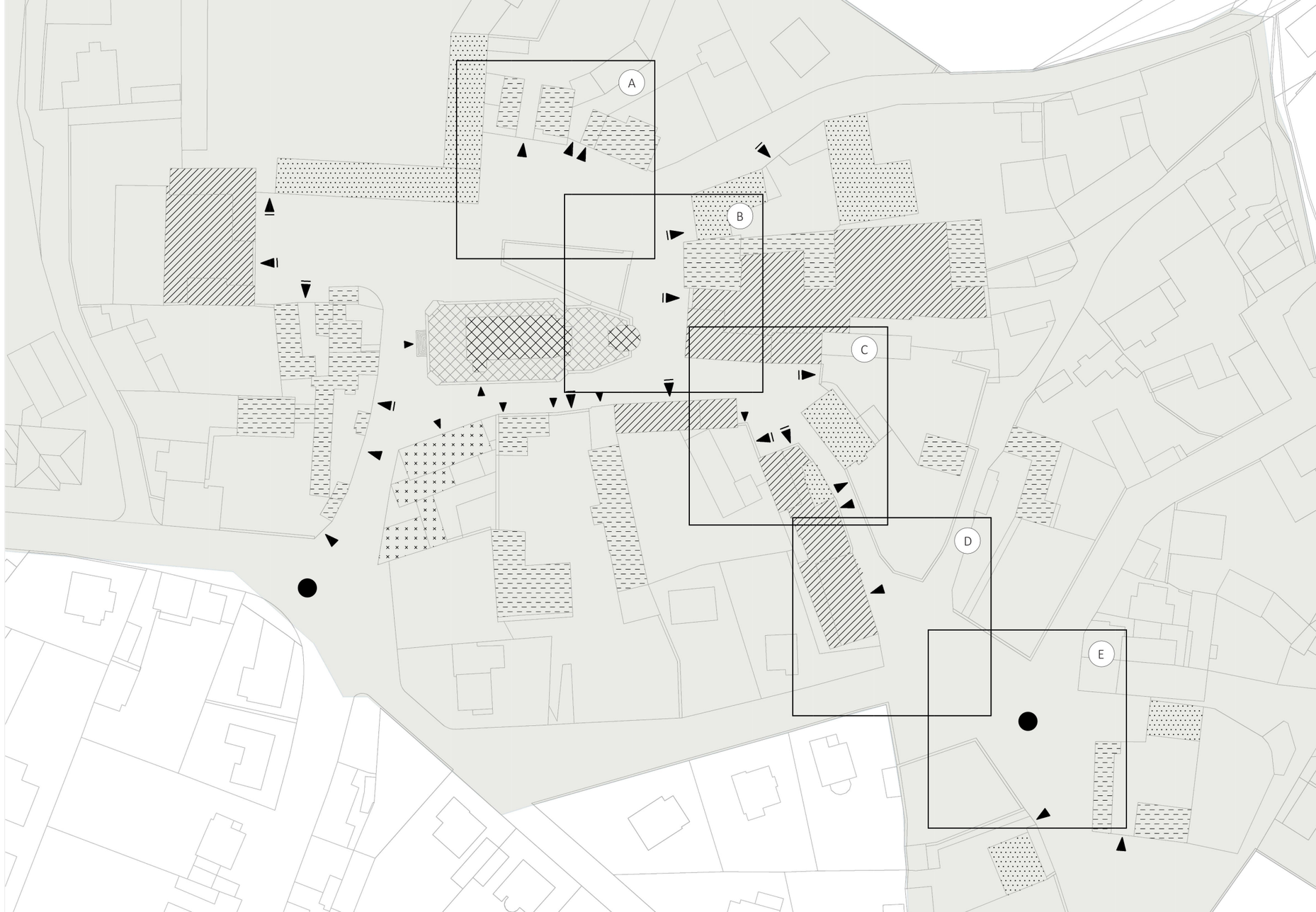

A Předzahrádky

B Náves

C Plácek před stavením č.p. 13

D Před stodolou

E Plácek okolo sochy Anděla strážce

_A předzahrádky

Plácek v severní části návsi je ze západu pevně ohraničen zdí dvora č.p. 1 a ze severu dvě štítově orientovanými domy. Příjezdové cesty na pozemky jsou štěrkové, ohraničené nízkými obrubníky. Na plácku rostou dva modříny, uprostřed bříza, a pod ní mohutný jalovec. Podél silnice chybí chodník, místy na obou jejích stranách.

Pohled na východní fasádu bývalého poplužního dvora č.p. 1.

_ *A Předzahrádky*

Při fasádě č.p. 1 byly odstraněny oba modříny a na jejich místě vysazena bříza. Dále byl z plácku odstraněn jalovec a sloup elektrického vedení, které bylo uloženo do země. Vzrostlá bříza uprostřed plácku byla zachována. Příjezdové cesty navazující na dlážděnou ulici jsou mlatové, ohraničené nízkým kovovým páskem, který nezabraňuje odtoku vody na travnaté plochy, stejně jako prostor pro parkování v západní části plácku. Před šíty stavení jsou navrženy květinové předzahrádky ohraničené vizuálně propustnými ploty.

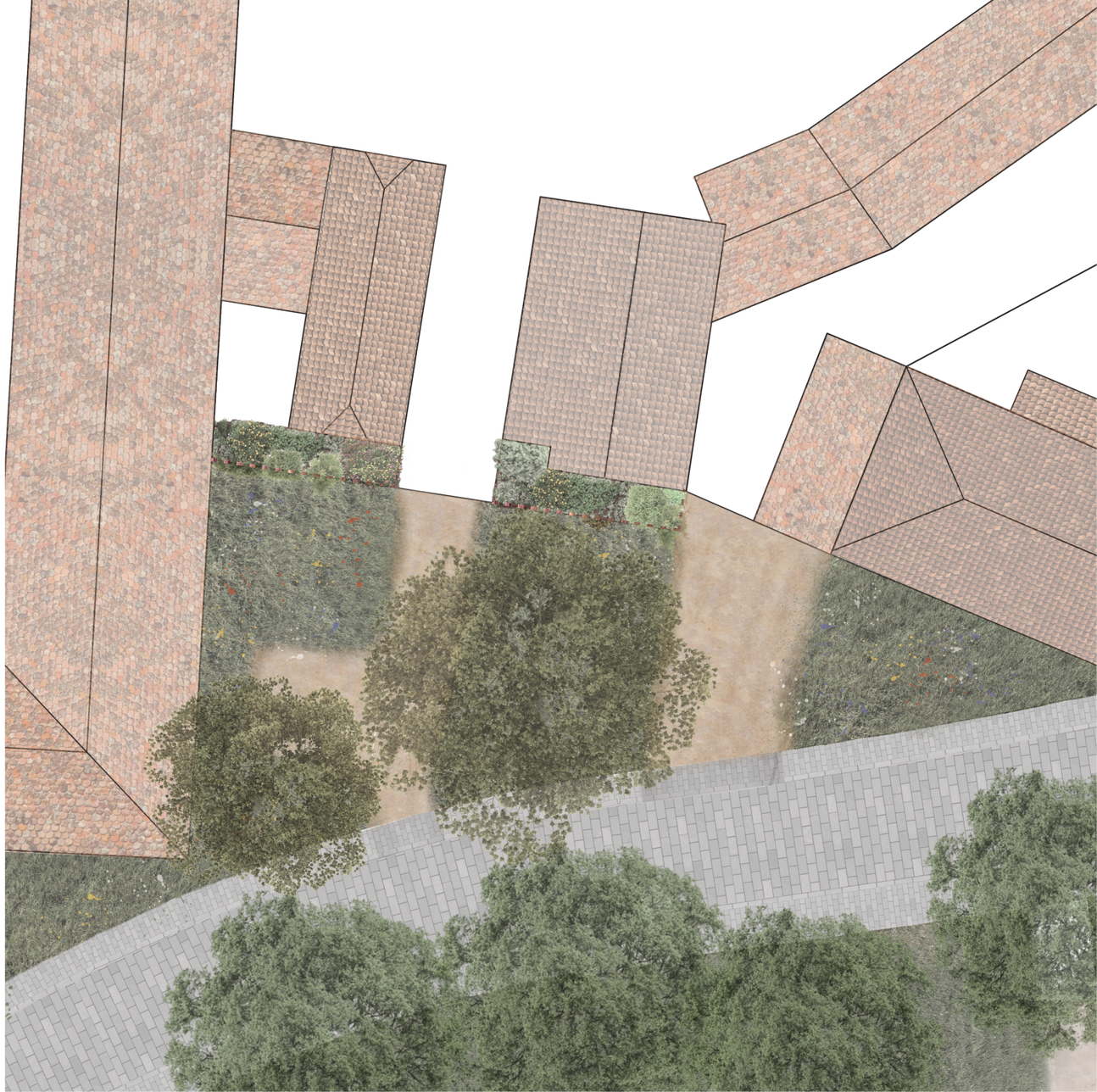

_B Náves

Požadavky na prostor návsi byly vždy definovány proměňujícími se hospodářsko-provozními a společenskými zvyklostmi. Rozlehlé travnaté, či mlatové plochy se skupinami velkých listnatých stromů, mezi něž patřily zejména lípy, javory, jírovce, ořešáky, a někdy i ovocné stromy - hrušně a jabloně, sloužily jako shromaždiště dobytka před pastvou. V případě návesních typů vesnic mohla být rozlehlá travnatá plocha návsi využívána i jako pastvina, někdy uzavřená branami. [23] Přestože hospodářská funkce centra obce již ustoupila do pozadí, jeho společenská důležitost přetrvává. Náves slouží jako univerzální prostor pro společenské události a setkávání, v rámci vesnické struktury je silným místem s kumulací dějů.

Zeleni na návsi ve Středoklukách dominují 4 kaštany, které doprovází barokní kostel od F. Kaňky, a zároveň rámují plochu návesního rybníku, v jehož čele stojí rozlehlá, nízká vrba. Toto uskupení je žádoucí zachovat, jedná se o vhodné druhy dřevin i umístění. Méně vhodné jsou malé smrčky a borovice při vjezdu do stavení č. p. 4. Jako rušivý působí i jakolec před stavením č.p. 2.

[23] Bartoš A., et al., „Metodika pro výběr vhodných druhů dřev. a bylin pro venkovská sídla.“, 2014, ISBN: 978-80-87674-04-8

Pohled z úrovně pod kostelem směrem ke stavení č.p. 15, vpravo za kaštanem prosvítá kaple sv. Kříže, vlevo č.p.5 s borovicí. Napříč návsí prochází elektrické kabely vedené vzduchem.

Pohled z úrovně nad kostelem k vodní nádrži pod ním. Na levé straně se nachází stavení č.p. 5, vpravo kaple sv. Kříže a ohradní zeď. V Průhledu mezi stavením a kaplí je č.p. 3.

_B Náves

Plácek ve východní části návsi je vyčištěn od nežádoucích náletových a jehličnatých dřevin. Kaštany okolo nádrže jsou zachovány a před stavení č.p. 4 je vysezana lípa, která vytváří „bránu“ na východním příjezdu na náves a zároveň, společně s kaštanem při východním břehu nádrže, rámuje průhled přes dřevěné pobytové schody propojující dvě úrovně návsi, na zdobenou bránu usedlosti č.p.15.

Příjezdová cesta k branám stavení v úrovni pod kostelem sv. Prokopa, navazující na vydlážděnou ulici III. třídy probíhající skrz náves, má mlatový povrch přecházející v travnatou plochu s lučními travinami a bylinami, která pokrývá většinu plochy návsi. Ulice nad kostelem vedoucí k dalším pláckům je dlážděna žulovými kostkami.

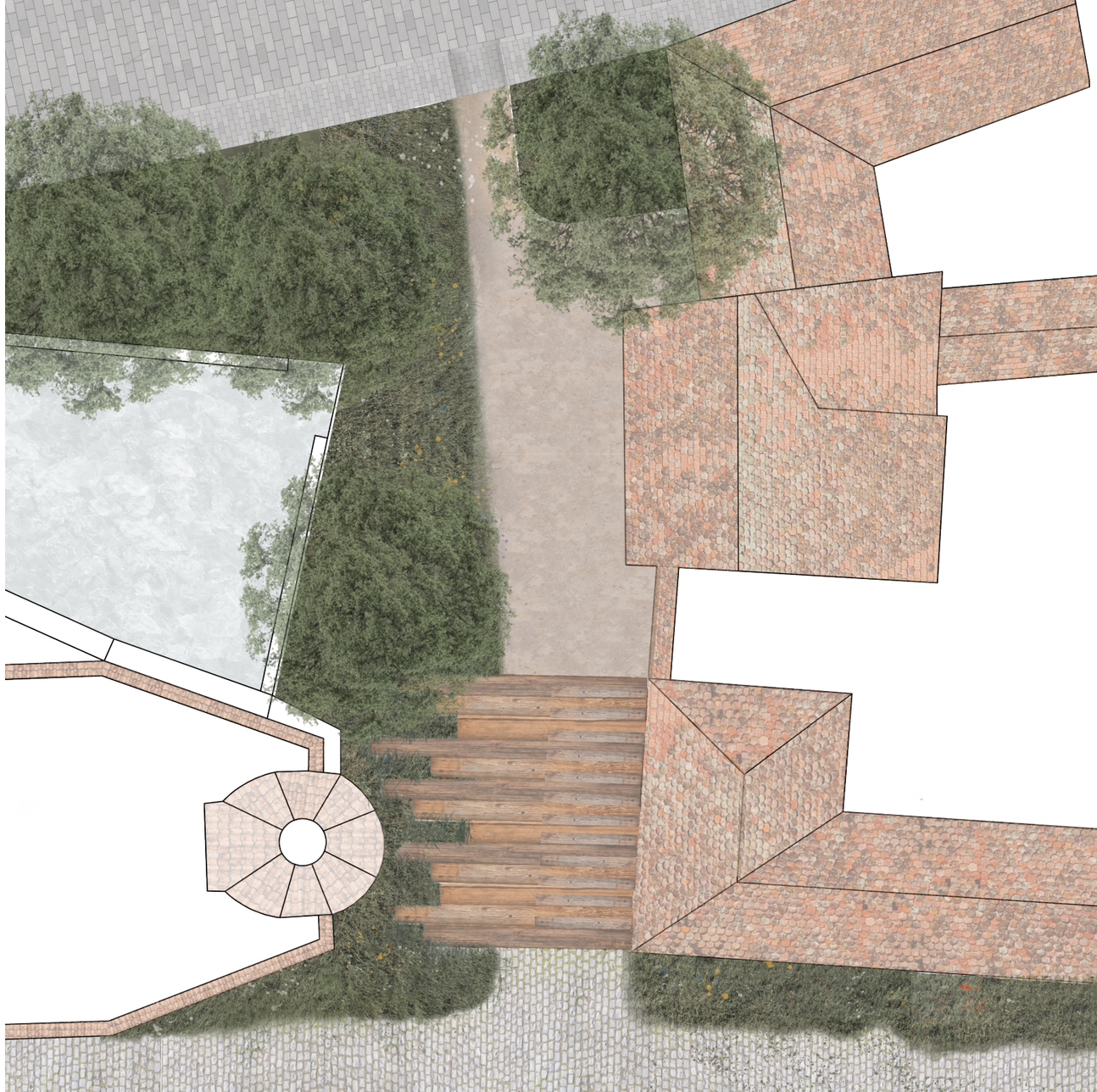

_C Plácek před stavením č.p. 13

Do tohoto polouzavřeného prostoru se štítem obrací stavení č.p.13, č.p.15, i č.p.6. Všechna tři stavení zde mají umístěnou i bránu do dvora. Stejně jako návsí, i tímto pláckem prochází napříč kabel vedený vzduchem. Na okraji plácku stojí smrk a vedle něj několik mohutných keřů.

Štít stavení č.p. 13

Průhled uličkou mezi č.p. 6 ohradní zdí č.p. 13 směrem k plácku se sochou Anděla strážce.

Štít stavení č.p. 15 s kaplí a kostelem v pozadí.

_C Plácek před stavením č.p. 13

Plácek je vyčištěn od náletové zeleně a viditelných prvků technické infrastruktury, která je uložena do země. Odstraněním změti několika keřů a smrčku se otevřel průhled do krajiny přes bránu stavení č.p. 6. Poničený asfaltový povrch nahradila žulová dlažba, která plynule přechází v zelené plochy okolo budov. Uprostřed plácku je umístěna hromová lípa, která poskytuje stín, a zároveň doplňuje kompozici stavení č.p.13 při pohledu na průčelí s bránou, který se naskytne při procházení pláckem.

_D Před stodolou
_ E Plácek okolo sochy Anděla strážce

Ná základě kulturních zvyklostí byly různé rostliny využívány k zdůrazňování a kompozičnímu dotváření drobných památek ve vesnici, i v krjaině. U kapliček, či božích muk na hranici intravilánu, nebo v extravilánu, se upatňovaly dvojice, trojice, popřípadě větší skupiny stromů, nebo solitérní dřeviny, které je doprovázely. [24] Dřeviny (Solitéry i skupiny) byly vysazovány také na hranicích katastru, nebo na rozcestích samostatně, tyto pak plnily funkci orientační. [25] Jednolao se především o typicky české listnaté dřeviny, především lípy, duby a jírovce. Okolo pomníčku, či křížku, zpravidla uvnitř vesnice, byly vysazovány i malé květinové záhonky s rostlinami doprovázející svou symbolikou konkrétní památku. [26]

Prostor mezi stodolou a sousoším Anděla slouží ke konání společenských událostí jako jsou trhy, či poutě. Velká část prostoru je pokryta asfaltem s několika travnatými ostrůvky. V severní části je na jednom z nich vysazeno několik nevhodných jehličnanů, v jihozápadním cípu plácku stojí vzrostlé jasany. Socha Anděla doprovázená symetrickou kompozicí dvojice vzrostlých lip je obehnána nízkou zídkou s plotem.

Stodola s vraty směřujícími na plácek. Na levě straně nevhodně umístěné kontejnery, vlevo na fotografii je ostrůvek zeleně se smrčky a odpadkovým kočem umístěným uprostřed plácku.

Pohled z jižního cípu plácku směrem k sousoší Anděla a stodole s věží kostela sv. Prokopa v pozadí.

[25] Sýkora, J.„Historie venkovského osídlení, staveb a krajiny“, Praha, 2013, skripta FA ČVUT
[26] Bartoš A., et al., „Metodika pro výběr vhodných druhů dřev. a bylin pro venkovská sídla.“, 2014, ISBN: 978-80-87674-04-8

_Před stodolou

Před stodolu v severním cípu plácku byla vysazena hromová lípa, která doplňuje kompozice brány do stodoly, a zároveň poskytuje stín pro konání trhů.

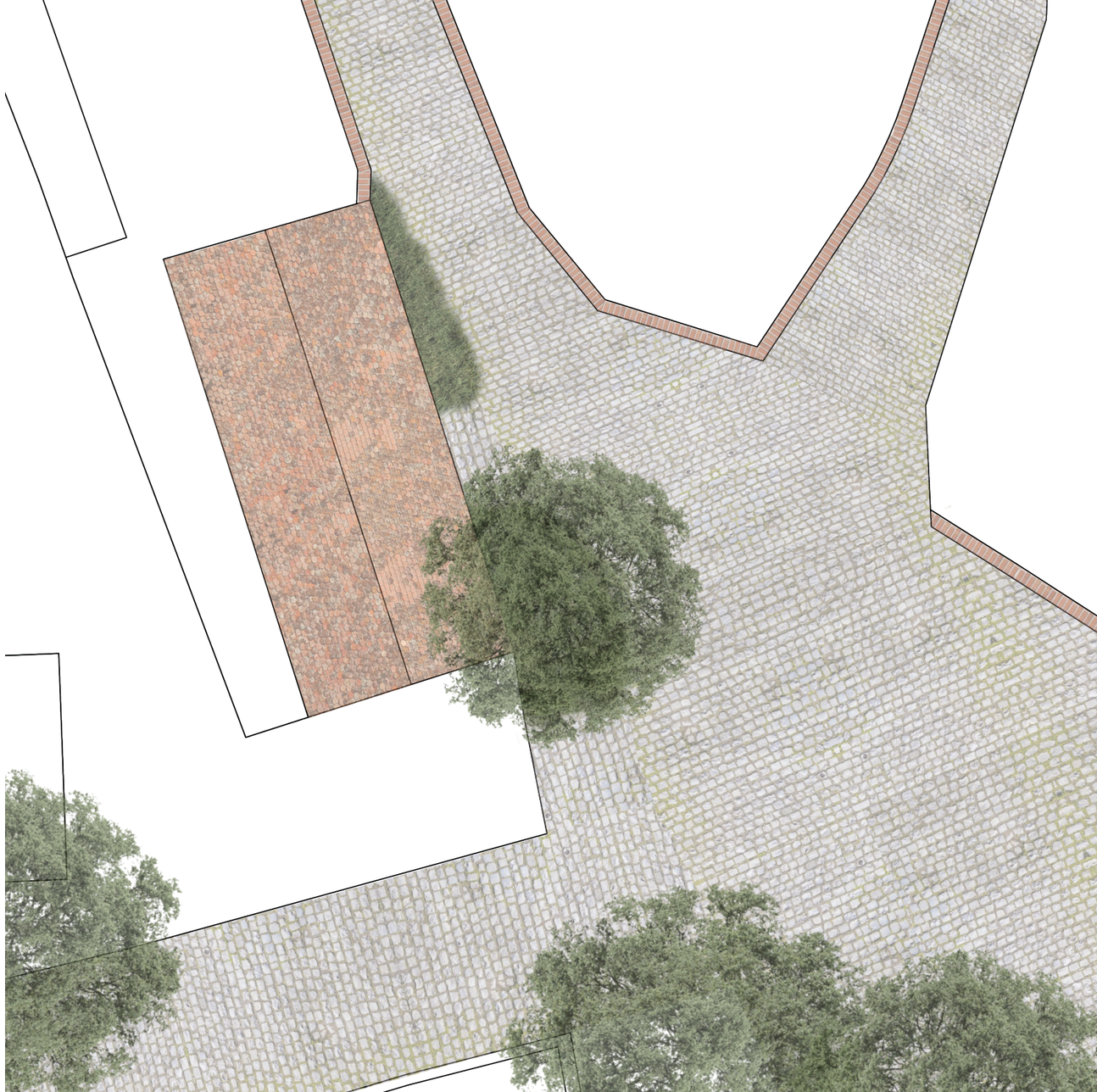

_Plácek okolo sochy Anděla Strážce

Kovový plot s brankou okolo sochy Anděla strážce byl odstraněn a povrchy plácku sjednoceny. Téměř celý prostor pokrývá žulová dlažba, která plynule přechází v trávník s lučními květinami a traviami v trojúhelníkovém prostoru okolo sochy a lip. Přímo pod sousoším je vysázen malý květinový záhonek s fialkami, sasankami, petrklíči, a dalšími bylinami. Pod lipami jsou umístěny lavičky s výhledem ke kostelní věži, ketrý byl uvolněn odstraněním smrčků v severní části plácku.